

Justyna Zajko-Czochańska

Wydział Historii Uniwersytetu w Białymstoku

Instytut Studiów Kobięcych

ORCID: 0000-0001-6414-8280

Pierwsze redaktorki, dziennikarki, publicystki tygodnika „Przyjaciółka”¹

Uwagi wstępne

„Przyjaciółka” w okresie Polski Ludowej była najpopularniejszym pismem dla kobiet. Oprócz wychodzących wówczas periodyków, takich jak „Kobieta i Życie”, „Gospodyni Wiejska” czy „Zwierciadło”, to właśnie „Przyjaciółce” przypadło miano lidera prasowego rynku wydawniczego. Ukazująca się od marca 1948 r. doskonale wpisała się w potrzeby czytelnicze. Efektem było przekroczenie niespełna w ciągu roku od wydania pierwszego numeru milionowego nakładu, zaś po upływie 4 lat – progu 2 mln egzemplarzy jednorazowego wydania. Tym samym stała się nie tylko najbardziej poczytnym, ale również najbardziej poszukiwanym i pożądanym przez kobiety periodykiem. Ogromny popyt niezaspokajający potrzeb czytelników wynikał z wielu względów. Tematyka pisma, jego formuła oparta na korespondencji czytelniczej, styl redagowania tekstów, język, a także niska cena miały wpływ na wysoką poczytność pisma². Należy jednak pamiętać, że poza cechami formalno-wydawniczymi ogromny wkład w powodzenie tygodnika miały osoby je redagujące. Artykuł ma na celu przybliżenie sylwetek pierwszych redaktorek,

---

¹ Publikacja przygotowana w związku z udziałem w projekcie „Ośrodek Badań Historii Kobiet – kontynuacja” realizowanego w ramach programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Edukacji i Nauki.

² Dokładna analiza m.in. rozwoju pisma oraz cech formalno-wydawniczych została zawarta w rozprawie doktorskiej Justyny Zajko-Czochańskiej pt. *Edukacyjna rola tygodnika „Przyjaciółka” w życiu kobiet wiejskich kobiet PRL-u w latach 1956-1975*, Białystok 2022.

dziennikarek, publicystek, których działalność i twórczość zdecydowała o sukcesie pisma³.

Do badania wyselekcjonowano 12 sylwetek kobiet współtworzących i redagujących pismo. Należały do nich: Anna Lanota (redaktorka naczelna), Władysława Balzamowa (redaktorka techniczna), Halina Bayer (kierownik działu listów), Felicja Cichocka (redaktor),

Danuta Fabijańska (redaktorka działu listów, sekretarz redakcji), Anna Jakimowicz (kierownik działu literackiego), Cecylia Kofler (redaktorka działu porad), Eugenia Konopko (redaktorka działu), Janina Kwiecińska (dział listów i interwencji, kierownik działu literackiego), Janina Markiewicz (redaktorka działu), Irena Marucha (kierownik grupy zagadnień wiejskich w dziale listów), Halina Orgelbrand-Pruffer (redaktorka techniczna działu graficznego).

Był to subiektywny wybór, mający na celu ukazać przygotowanie redaktorek do pracy w redakcji, a także zobrazować pełnione przez nie różnorodne funkcje podczas pracy w „Przyjaciółce”, ale jednocześnie podyktowany był dostępnością bazy źródłowej. Materiałem źródłowym wykorzystanym do badania byłyteczki osobowe dziennikarek zdeponowane w Archiwum Akt Nowych w Warszawie (w zespole RSW „Prasa-Książka-Ruch” Zarząd Główny w Warszawie) oraz w Bibliotece Publicznej im. Z. Łazarskiego w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, Archiwum Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich Zarząd Główny Warszawa. Dokonując analizy biogramów, wyodrębniono następujące kategorie: pochodzenie, wykształcenie, przynależność partyjną, doświadczenie zawodowe przed podjęciem pracy w „Przyjaciółce”, awanse zawodowe oraz nagrody i odznaczenia.

Cezura czasowa opracowania obejmuje lata 1948-1959. Jej początek stanowi rok, w którym „Przyjaciółka” pojawiła się na rynku prasowym, zaś koniec rok, w którym odwołano pierwszą redaktorkę naczelną

³ Wybrane sylwetki redaktorek pracujących w redakcji „Przyjaciółki” w pierwszym okresie wydawniczym zostały opracowane przez Katarzynę Wodniak. Zob. Katarzyna Wodniak, *Redaktorki „Mojej Przyjaciółki” (1934-1939) i „Przyjaciółki” w okresie czytelnikowskim (1948-luty 1951)*, w: *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX w: stan badań i perspektywy*, red. Małgorzata Dajnowicz i Adama Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2020, s. 231-258.

czasopisma Annę Lanotę, której bez wątplenia należy przypisać współudział w powodzeniu czasopisma. Badany okres 11 lat charakteryzował się także dynamicznym wzrostem nakładów, a co za tym idzie, popularnością pisma.

Redaktorki, dziennikarki, publicystki „Przyjaciółki”

Pierwszą analizowaną kategorią było pochodzenie społeczne redaktorek. Z teczek osobowych, ściślej z kwestionariuszy personalnych, wynika, że niemal wszystkie przynależały do inteligencji pracującej. Ich ojcowie głównie zajmowali posady urzędnicze, ale pracowali także jako inżynierowie, nauczyciele czy prawnicy. Jedynie dwie z nich – Anna Lanota oraz Eugenia Konopko – pochodziły z rodzin drobnomieszczańskich. Rodzice pierwszej z nich do roku 1939 utrzymywali się z kupiectwa, a w czasie okupacji byli pośrednikami handlowymi⁴. Eugenia Konopka była zaś żoną działacza komunistycznego Witolda Konopki, syna współwłaściciela kamienicy czynszowej w Warszawie⁵. Żadna z 12 kobiet nie zadeklarowała pochodzenia chłopskiego ani robotniczego.

W pierwszych miesiącach ukazywania się tygodnika redakcja borykała się z szeregiem problemów związanych z funkcjonowaniem pisma. Jednym z nich była obsada pracownicza. Podkreślano niedobory kadrowe, jak również brak odpowiednich kwalifikacji wśród zatrudnionych osób. W jednym z jubileuszowych wydań czytamy: „brakowało specjalistów z określonych dziedzin. Każda z nas po trochu musiała się znać na wszystkim, i na administracji, i na kwalifikacji listów, i na pisaniu «Radości i smutków»”⁶. Z omawianego grona redaktorek wyróżnił się obraz kobiet wykształconych. Niemal wszystkie posiadały wykształcenie wyższe, chociaż nie zawsze mogły pochwalić się dyplomem. Profesjonalne wykształcenie dziennikarskie posiadały jedynie dwie redaktorki. Janina Kwiecińska w 1928 r. ukończyła szkołę Hoene-Wrońskiej w Warszawie, po czym uczęszczała do Wyższej Szkoły Dziennikarskiej w Warszawie,

⁴ AAN, RSW „Prasa–Książka–Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Tezka osobowa Anny Lanoty, *Ankieta Personalna*, sygn. 4577, k. 5.

⁵ Katarzyna Wodniak, *Redaktorki „Mojej Przyjaciółki”...*, s. 248-249; Mirosław Szumiło, *I sekretarze Komitetów Wojewódzkich PPR (1944-1948) – portret zbiorowy*, „Dzieje Najnowsze” 2013, R. 45, nr 4, s. 46.

⁶ *Jak zaczęliśmy*, „Przyjaciółka” 1978, nr 12, s. 2-3.

którą ukończyła w 1931 r., zdobywając tym samym wyuczony zawód dziennikarza⁷. Zdobyte jeszcze przed wojną wykształcenie rozwijała poprzez uczestnictwo w III kursie samodoszkolenia dla dziennikarzy, na który uczęszczała podczas pracy w redakcji „Przyjaciółki”⁸. Dodatkowo w 1957 r. zaliczyła kurs historii Polski w Ośrodku Szkolenia Dziennikarskiego, a także mogła pochwalić się świadectwem ukończenia kursów handlowych Teodory Raczkowskiej⁹. Równie gruntowne wykształcenie posiadała Janina Markiewicz, która w 1948 r. uzyskała maturę w XI Państwowym Gimnazjum i Liceum im. J. Joteyko w Krakowie. Jeszcze tego samego roku podjęła studia na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz na Wydziale Dziennikarskim Wyższej Szkoły Nauk Społecznych w Krakowie. W 1951 r. uzyskała dyplom dziennikarski, a w 1952 r. obroniła tytuł magistra socjologii¹⁰. Chociaż w momencie zatrudnienia w redakcji w charakterze kierownika grupy zagadnień wiejskich Irena Marucha nie posiadała ani wykształcenia wyższego (studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego przerwała wskutek wybuchu wojny), ani też przygotowania dziennikarskiego, podczas pracy w „Przyjaciółce” ukończyła Szkolenie Dziennikarskie I stopnia oraz szkolenie dziennikarskie z ekonomii politycznej¹¹. Innych pięć redaktorek pomimo braku przygotowania zawodowego legitymowało się pełnym wyższym wykształceniem. Należały do nich Anna Lanota oraz Halina Bayer, obie posiadające tytuł magisterium psychologii Uniwersytetu Warszawskiego. Ponadto Anna Jakimowicz mająca wykształcenie wyższe prawnicze, Eugenia Konopko posiadająca dyplom biologii UW oraz Halina Orgelbrand-Prueffen – absolwentka Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Pozostałe redaktorki, pomimo braku wykształcenia wyższego, jak również przygotowania dziennikarskiego, posiadały kwalifikacje, które pozwalały im na sprawne współprowadzenie pisma.

⁷ AAN, RSW „Prasa–Książka–Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Teczka osobowa Janiny Kwiecińskiej, *Życiorys*, sygn. 3657, brak nr. kart.

⁸ Ibidem, *Ankieta Personalna*, sygn. 3657, brak nr. kart.

⁹ Biblioteka Publiczna im. Z. Łazarskiego w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, Archiwum Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich Zarząd Główny Warszawa, Teczka osobowa Janiny Kwiecińskiej, *Ankieta informacyjna*, brak sygn., brak nr. karty.

¹⁰ Ibidem, Teczka osobowa Janiny Markiewicz, *Życiorys*, brak sygn., brak nr. karty.

¹¹ Ibidem, Teczka osobowa Ireny Maruchy, *Życiorys*, brak sygn., brak nr. karty.

Władysława Balzamowa posiadała niepełne studia politechniczne, które pozwoliły jej na pełnienie funkcji redaktora technicznego. Danuta Fabijańska, pomimo podjęcia dwóch prób zdobycia wykształcenia wyższego, nie posiadała dyplomu uczelni wyższej. Pierwsze studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym na kierunku chemia przerwała z powodu wybuchu wojny, zaś studiów na anglistyce na Wydziale Humanistycznym UW (studiowała podczas pracy w redakcji „Przyjaciółki”) nie mogła kontynuować z powodów zdrowotnych¹². Redaktorki pomimo braku pełnego wykształcenia i przygotowania zawodowego dzięki posiadanym kwalifikacjom pisały artykuły i tworzyły działy adekwatnie do swojego zawodu. Przykładem była Cecylia Kofler, absolwentka Seminarium Nauczycielskiego oraz wyższego Kursu Nauczycielskiego udzielająca porad na tematy wychowawcze. Felicja Cichocka z uwagi na trudną sytuację rodzinną (ojciec zmarł, gdy miała 6 lat) posiadała jedynie wykształcenie średnie. Po maturze ukończyła roczny kurs dla pielęgniarek społecznych, zaś w trakcie pracy w „Przyjaciółce” (będąc po 40. roku życia) podjęła studia na Wydziale Pedagogicznym UW, jednocześnie, z powodu bogatego doświadczenia zawodowego, wykonywała prace zlecane w dziale listów¹³.

Bez wątpienia wpływ na powodzenie nowego pisma na rynku wydawniczym oddziałującego na masową skalę czytelniczą miało nie tylko staranne wykształcenie redaktorek, ale również doświadczenie zawodowe. Należy stwierdzić, że zdecydowana większość analizowanych kobiet posiadała doświadczenie w pracy z piórem przed zatrudnieniem w redakcji „Przyjaciółki”, chociaż żadna z nich nie była związana z prasą dla kobiet. Najbardziej doświadczoną w pracy dziennikarskiej nie była, jak by mogło wskazywać zajmowane stanowisko, redaktorka naczelna Anna Lanota, lecz Władysława Balzamowa, która od 1949 r. została zaangażowana przez Wydawnictwo Książka i Wiedza do prowadzenia placówki wydawniczej w Lipsku. Jak wynika ze złożonej przez nią deklaracji,

¹² AAN, RSW „Prasa–Książka–Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Teczka osobowa Danuty Fabijańskiej, *Życiorys*, sygn. 1789, brak nr. kart.

¹³ Biblioteka Publiczna im. Z. Łazarskiego w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, Archiwum Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich Zarząd Główny Warszawa, Teczka osobowa Felicji Cichockiej, *Życiorys, Zaświadczenie*, sygn. 62/1, brak nr. karty.

nieustannie pracowała w wydawnictwach i różnych redakcjach na stanowisku zarówno redaktora merytorycznego, jak i technicznego. Zatrudniona była w wydawnictwie „Iskry”, miesięczniku „Praca Świetlicowa”, czasopiśmie „Szpilki” oraz w „Magazynie Polskim”. Bogate doświadczenie doprowadziło Balzamową do objęcia funkcji redaktora technicznego „Przyjaciółki” oraz „Kalendarza Przyjaciółki”¹⁴. Równie doświadczoną dziennikarką była Eugenia Konopko. Publicystka praktykę zdobyła w „Sztandarze Ludu”, „Głosie Ludu”, a także „Repatriancie”, zajmując stanowisko redaktora naczelnego¹⁵. Inna redaktorka, Anna Jakimowicz, pracę dziennikarską rozpoczęła w czasopiśmie „Proste Drogi” wydawanym przez Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet w charakterze recenzenta oraz zastępcy redaktora, następnie w „Dzienniku Powszechnym” oraz Spółdzielni Wydawniczej „Książka” i Spółdzielni Wydawniczej „Wiedza”¹⁶. Lanota, Cichocka, Kwiecińska, Markiewicz¹⁷ posiadały nieco mniejsze doświadczenie zawodowe, podejmując pracę w „Przyjaciółce”. Przed zatrudnieniem pisały odpowiednio w „Sztandarze Ludu”, „Inwalidzie”, „Wieczorze Warszawskim” oraz „Gazecie Krakowskiej”. Jedynie trzy ze wszystkich kobiet nie posiadały dziennikarskiego doświadczenia. Danuta Fabijańska w wyniku ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, który poniosła podczas Powstania Warszawskiego, nie mogła podejmować się regularnej pracy, jedynie dorywczo udzielała lekcji języka angielskiego. Jako studentka podjęła się pracy w „Przyjaciółce”, wykonując prace zlecane, a następnie jako pracownik etatowy¹⁸. Cecylia Kofler, posiadając wykształcenie oraz doświadczenie nauczycielskie, a nie dziennikarskie, prowadziła na łamach „Przyjaciółki” dział porad wychowawczych oraz zamiennie towarzyskich. Podobnie wyglądała sytuacja Ireny Maruchy, która z powodu wojny była zmuszona przerwać studia. Podczas okupacji

¹⁴ Ibidem, Teczka osobowa Władysławy Balzamowej, *Deklaracja II*, brak sygn., brak nr. karty.

¹⁵ Ibidem, Teczka osobowa Eugenii Konopko, *Deklaracja członkowska*, brak sygn., brak nr. karty.

¹⁶ AAN, RSW „Prasa-Książka-Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Teczka osobowa Anny Jakimowicz, *Życiorys*, sygn. 2757, brak nr. karty.

¹⁷ Janina Markiewicz była córką cenionego dziennikarza krakowskiego Stattera.

¹⁸ AAN, RSW „Prasa-Książka-Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Teczka osobowa Danuty Fabijańskiej, *Życiorys*, sygn. 1789, brak nr. karty.

pracowała w „Społem”, zaś po jej zakończeniu w Centralnym Związku Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. W redakcji „Przyjaciółki” była zatrudniona w charakterze redaktorki w dziale listów, a później jako kierownik grupy zagadnień wiejskich w tym samym dziale zgodnie z wcześniejszym doświadczeniem.

Cechą charakterystyczną redaktorek był długi staż pracy w „Przyjaciółce”. Rekordzistką była Halina Kwiecińska, która pracowała w redakcji 22 lata, a zaraz po niej Halina Bayer mająca 20-letni staż pracy. Obie niezmiennie pracowały w dziale listów. Prawdopodobne to m.in. dzięki ich wieloletniemu doświadczeniu (Bayer przed „Przyjaciółką” pracowała ponadto w „Polskim Radiu”, gdzie analizowała listy i ankiety) była to najpopularniejsza i najchętniej czytana rubryka, dzięki której periodyk stał się najpoczytniejszym pismem w Polsce Ludowej. Równie długi staż pracy posiadała Halina Orgelbrand-Pruffer (18 lat) czy Irena Marucha¹⁹. Nieco krócej pracowały Cecylia Kofler (14 lat) oraz Anna Lanota (11 lat). Pozostałe redaktorki miały za sobą kilkuletnią praktykę w redakcji. Z dokumentów znajdujących się w teczkach osobowych wynika ponadto, że redaktorki same nie rezygnowały z pracy²⁰, poza przejściem na emeryturę lub wyjazdem za granicę, lecz wypowiedano im umowę lub zredukowano etaty.

Pomimo wieloletniej pracy w „Przyjaciółce” awanse redaktorek były rzadkim zjawiskiem. Jedynie cztery z omawianego grona dziennikarek zmieniły swój zakres obowiązków, tym samym pokonując kolejne szczeble kariery zawodowej. Danuta Fabijańska w 1948 r. rozpoczęła współpracę z redakcją „Przyjaciółki”, gdzie w ramach prac zleconych (jednocześnie studiując) odpowiadała na listy. Następnie od 1951 r. przeszła na stanowisko pracownika etatowego w tej samej rubryce. Po kilkunastu miesiącach została sekretarzem redakcji, a w 1961 r. redaktorem technicznym²¹. Janina Kwiecińska pracę w redakcji „Przyjaciółki” rozpoczęła

¹⁹ Z dokumentów nie wiadomo, ile lat pracowała w redakcji. Z nekrologu wynika, że była wieloletnią pracownicą periodyku. Zob.: <https://nekrologi.wyborcza.pl/0,11,,6730,Irena-Marucha-nekrolog.html> [dostęp: 30.10.2023].

²⁰ Janina Markiewicz wniosowała o przeniesienie do innej redakcji mieszczącej się w Krakowie z powodu choroby matki.

²¹ AAN, RSW „Prasa-Książka-Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Tezka osobowa Danuty Fabijańskiej, *Kwestionariusz osobowy*, sygn.1789, brak nr. karty.

w momencie pojawienia się tygodnika na rynku wydawniczym. Początkowo była redaktorem działu listów i interwencji, po czym awansowała na kierownika działu literackiego, którym pozostawała do momentu przejścia na emeryturę²². Inna redaktorka Irena Marucha debiutowała w „Przyjaciółce” w charakterze redaktora odpowiedzialnego za listy, a następnie została kierownikiem grupy zagadnień wiejskich w tym samym dziale²³. Cecylia Kofler w 1951 r. rozpoczynała pracę jako redaktor. Sześć lat później objęła funkcję drugiego sekretarza (nieoficjalnie, ponieważ formalnie nie było takiego etatu), przygotowując materiały do druku, a także prowadziła dział porad wychowawczych i towarzyskich.

Ważnym aspektem w okresie Polski Ludowej była przynależność partyjna oraz aktywność społeczna redaktorów. Jak stwierdził Michał Przeperski, „Władze komunistyczne przykładały ogromną wagę do propagandy, a sami dziennikarze – zarówno partyjni, jak i bezpartyjni – stanowili grono funkcjonariuszy aparatu propagandowego. To oznaczało, że nie mieli oni przestrzeni samodzielności, a ich podstawowym zadaniem było ściśle realizowanie bieżących wytycznych kierownictwa”²⁴. Wśród poddawanego badaniu grona redaktorek zatrudnionych w redakcji „Przyjaciółki” wynika, że dokładnie połowa z nich angażowała się w działalność społeczno-polityczną. Należały do nich: Anna Lanota, Felicja Cichocka, Eugenia Konopko, Halina Bayer, Irena Marucha oraz Cecylia Kofler. Z ankiet personalnych, deklaracji, kwestionariuszy osobowych, wniosków awansowych można wywnioskować, że wykazywały przynależność organizacyjną zarówno przed rokiem 1939, jak i po wyzwoleniu. Należały do Polskiej Partii Robotniczej (PPR), a następnie do Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (PZPR). Te zaś, które nie angażowały się w działalność polityczną, wskazały m.in. na działalność społeczną oraz członkostwo w Związku Zawodowym Pracowników Książki, Prasy i Radia oraz Stowarzyszeniu Dziennikarzy Polskich. Do Ligii Kobiet należała Janina Kwiecińska, do Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet

²² Ibidem, Teczka osobowa Janiny Kwiecińskiej, *Wniosek*, sygn. 3657, brak nr. karty.

²³ Biblioteka Publiczna im. Z. Łazarskiego w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, Archiwum Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich Zarząd Główny Warszawa, Teczka osobowa Ireny Maruchy, *Życiorys*, brak sygn., brak nr. karty.

²⁴ Michał Przeperski, *Władze i dziennikarze: Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich w 1956 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2014, nr 13/2, s. 96.

Anna Jakimowicz, a do Związku Młodzieży Polskiej Janina Markiewicz. Bezpartyjność redaktorek nie miała większego wpływu na ich ewentualne awanse zawodowe oraz zmianę uposażenia. We wnioskach awansowych o przeszerogowanie odnaleźć można opinie przełożonych, w których pisano: „Bezpartyjna - ustosunkowana pozytywnie w stosunku do otoczenia”²⁵ lub „będąc bezpartyjną ze zrozumieniem i życzliwością odnosi się do dzisiejszej rzeczywistości”²⁶.

Za całokształt aktywności społecznej, działalności politycznej oraz doświadczenia zawodowego i oddania na rzecz państwa redaktorki były nagradzane oraz odznaczane. Aż połowa składu redakcyjnego posiadała odznaczenia. Najwięcej razy nagrodzono Annę Lanotę. Przyznano jej Sztandar Pracy II klasy²⁷, Medal 10-lecia Polski Ludowej, Krzyż Walecznych, Złoty Krzyż Zasługi²⁸ oraz Krzyż Oficerski Orderu Odznaczenia Polski²⁹. Medal 10-lecia Polski Ludowej otrzymały również inne redaktorki. Były nimi Halina Orgelbrand oraz Halina Bayer. Drugiej z nich nadano także Srebrny Krzyż Zasługi. We wniosku zaopiniowanym przez redakcję „Przyjaciółki” wskazano m.in. fakt „wyróżniania się ofiarnością w pracy zarówno w redakcji jak i w terenie w czasie częstych wyjazdów”. Pisano, że „jest pracownikiem, który cieszy się autorytetem zarówno partyjnych jak i bezpartyjnych towarzyszy pracy”³⁰. To samo odznaczenie przyznano również Janinie Kwiecińskiej, która poza Srebrnym Krzyżem Zasługi posiadała także m.in. Krzyż Kawalerski Orderu Odznaczenia Polski oraz Srebrną Odznakę Honorową Związku Zawodowego Pracowników Książki, Prasy i Radia³¹. Władysława Balzamowa

²⁵ AAN, RSW „Prasa-Książka-Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Teczka osobowa Danuty Fabijańskiej, *Wniosek awansowy o przeszerogowanie*, sygn. 1789, brak nr. karty.

²⁶ Ibidem, Teczka osobowa Haliny Orgelbrand, *Wniosek awansowy o przeszerogowanie*, sygn. 5963, brak nr. karty.

²⁷ Uchwała Rady Państwa z dnia 16 lipca 1955 r. o nadaniu odznaczeń państwowych, M.P. z 1955 r. Nr 95, poz. 1219.

²⁸ Postanowienie o odznaczeniu z dnia 5 marca 1949 r., M.P. z 1949 r. Nr 18, poz. 229.

²⁹ Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 8 marca 1952 r. o nadaniu odznaczeń państwowych, M.P. z 1952 r. Nr 28, poz. 403.

³⁰ AAN, RSW „Prasa-Książka-Ruch” ZG w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, Teczka osobowa Haliny Bayer, *Wniosek o nadanie odznaczenia*, sygn. 546, brak nr. karty.

³¹ Ibidem, Teczka osobowa Janiny Kwiecińskiej, *Aneks do kwestionariusza osobowego*, sygn. 3657, brak nr. karty.

deklarowała posiadanie Złotego Krzyża Zasługi „Książka i Wiedza”, zaś Danuta Fabijańska, chociaż odznaczenie niezwiązane było z aktywnością zawodową, posiadała Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami oraz Krzyż Walecznych.

Wnioski

Teczki osobowe zdeponowane w archiwach pozwoliły stworzyć próbę portretu zbiorowego dziennikarek „Przyjaciółki” zatrudnionych w początkowym okresie wydawniczym pisma. Z analizy dokumentów wynika, że redaktorkami tygodnika były dojrzałe i doświadczone kobiety. Najmłodszą dziennikarką była Janina Markiewicz, która w chwili zatrudnienia miała 24 lata, zaś najstarszymi w momencie podjęcia pracy w redakcji były Władysława Balzamowa oraz Halina Orgelbrand-Pruffer, które miały po 42 lata. Eksploatacja życiorysów, deklaracji, ankiet osobowych oraz różnorodnej dokumentacji pozwoliła stwierdzić, że niemal wszystkie redaktorki pomimo braku wykształcenia *stricte* dziennikarskiego przed podjęciem pracy w tygodniku posiadały doświadczenie w pracy z piórem. Nie wszystkie z nich ukończyły studia wyższe, jednakże wcześniej zdobyte wykształcenie pozwoliło na podjęcie pracy w redakcji. Przygotowanie do zawodu, wieloletni staż pracy, dojrzałość i doświadczenie bez wątpienia przyczyniły się do tak ogromnej popularności pisma w okresie Polski Ludowej.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Akt Nowych, Robotnicza Spółdzielnia Wydawnicza „Prasa-Książka-Ruch” Zarząd Główny w Warszawie, Akta osobowe dziennikarzy, sygn. 546, 1055, 1789, 2757, 3644, 3657, 502, 5019, 5963, 4577.

Biblioteka Publiczna im. Z. Łazarskiego w Dzielnicy Mokotów m.st. Warszawy, Archiwum Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich Zarząd Główny Warszawa, Akta osobowe, brak nr. sygn.

Jak zaczynaliśmy, „Przyjaciółka” 1978, nr 12, s. 2-3.

Postanowienie o odznaczeniu z dnia 5 marca 1949 r., M.P. z 1949 r. Nr 18, poz. 229.

Postanowienie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 8 marca 1952 r. o nadaniu odznaczeń państwowych, M.P. z 1952 r. Nr 28, poz. 403.

Uchwała Rady Państwa z dnia 16 lipca 1955 r. o nadaniu odznaczeń państwowych, M.P. z 1955 r. Nr 95 poz. 1219.

<https://nekrologi.wyborcza.pl/0,11,,6730,Irena-Marucha-nekrolog.html> [dostęp: 30.10.2023].

Opracowania

Przeperski Michał, *Władze i dziennikarze: Stowarzyszenie dziennikarzy Polskich w 1956 roku*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2014, nr 13/2, s. 96.

Szumilo Mirosław, *I sekretarze Komitetów Wojewódzkich PPR (1944–1948) – portret zbiorowy*, „Dzieje Najnowsze” 2013, R. 45, nr 4, s. 43–59.

Wodniak Katarzyna, *Redaktorki „Mojej Przyjaciółki” (1934–1939) i „Przyjaciółki” w okresie czytelnikowskim (1948–luty 1951)*, w: *Ruchy kobiece na ziemiach polskich w XIX i XX: stan badań i perspektywy*, red. Małgorzata Dajnowicz i Adama Miodowski, Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2020, s. 231–258.

Zajko-Czochańska Justyna, *Edukacyjna rola tygodnika „Przyjaciółka” w życiu wiejskich kobiet wiejskich PRL-u w latach 1956–1975*, praca doktorska, Białystok 2022.